

Szende Virág:

Fogalmazástanítás a két tannyelvű iskolában²

Igen gyümölcsözőnek mondható kapcsolat alakult ki 1992-ben a Szlovénia-beli Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola és az akkor még a Nemzetközi Előkészítő Intézet nevet viselő mostani Magyar Nyelvi Intézet között. A lendvai iskola azt kérte intézetunktől, hogy adjunk segítséget az iskolában tanuló szlovén gyermekek magyar nyelvre történő oktatásához. Ebben az iskolában ugyanis a tanítás minden tanórán két nyelven folyik, az óra egyik felében szlovénul, a másik felében magyarul.

Azoknak a szlovén gyerekeknek tehát, akik ebbe az iskolába és fiókiskoláiba kívánnak járni, meg kell tanulniuk magyarul. Az iskolában tanító tanárok minden tapasztalat és a szükséges tananyag nélkül, de nagy lelkesedéssel kezdtek hozzá az oktatáshoz, s az első és második osztály számára készítettek is anyagot. A harmadik osztálytól kezdve azonban minket bíztak meg további nyelvkönyvek készítésével egészen nyolcadik osztályig. Erre a munkára a Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériuma és a Szlovén Köztársaság Oktatási és Sport Intézete között megszületett egy keretszerződés, hivatalosan is lehetővé téve az együttműködést intézetünk és a lendvai iskola között. Így a tankönyvkészítésen kívül a lendvai tanárok továbbképzésére is sor kerülhetett.

Kapcsolatunk a lendvai általános iskolával tehát hosszú időre nyúlik vissza. Elkészítettük négy évfolyam magyar nyelvkönyvét (3-6. osztály), s a hetedik osztályos könyvnek a kéziratát néhány nappal ezelőtt adtuk le. Nagyon sok tapasztalatot szereztünk ennek a majdnem hét éves munkának a során, főleg módszertani területen. Most, a munka vége felé közeledve – még a 8. osztálynak, s utólagosan a 2. osztálynak a tananyagát kell elkészítenünk – szépen kirajzolódik már annak a vonala, hogy hogyan juttattuk el a gyerekeket a szóbeli kifejezőkészség fejlesztésétől az írásbeli fogalmazásig.

A lendvai iskolában magyar nyelvet tanuló szlovén gyerekek nyelvtudásának a szintje rendkívül változatos, hiszen van olyan család, ahol legalább egy nagyszülő magyar anyanyelvű, vagy éppen magyarországi rokonság is van, s van, ahol semmilyen hasonló hatás nem tapasztalható. A nyelvtudásbeli és nyelvhasználatbeli különbség nem ismeretlen a ma-

² Elhangzott a XIII. Anyanyelv-oktatási Napok c. konferencián (Eger, 1998. július 9.).

gyar iskolák diákjai között sem, hiszen ott is meghatározó, hogy a gyermek milyen háttérrel rendelkezik. Az alapelv tehát a tananyag készítésekor az volt, hogy egy olyan minimumot írjunk elő, amit mindenkinek el kell sajátítania, de adjunk lehetőséget a továbbfejlődésre azoknak is, akik többet tudnak és akarnak tanulni. Olyan könyveket kellett tehát írunk, amelyekből minden szinten lehetett profitálni. Ez a helyzet még hangsúlyosabbá tette a tanítók és tanárok szerepét, éppen ezért vállalkoztunk az ő továbbképzésükre is, hogy ezáltal felkészítsük őket a magyarnak idegen nyelvként való oktatására, emellett minden tankönyvünkhöz részletes útmutatót (tanári kézikönyvet) is készítettünk. Ez a munka nemcsak az ő számukra, hanem a mi számunkra is merőben új volt, már kezdettől fogva igen szoros együttműködés alakult ki közöttünk, melynek során a nyelvkönyvek munka közben is állandóan alakultak, sőt az elkészült leckéket szinte a „tollunk alól” húzták ki, hogy kipróbálhassák, s hogy legyen miből tanítaniuk. Így szinte napról napra változtak a kívánságok, ahogy a tanítók is egyre több tapasztalatot szereztek. De egy óhaj nem változott: tanítsuk meg beszélni a gyerekeket, mert passzívan már elég sokat tudnak, de tudásukat a gyakorlatban felhasználni még nem.

A fenti kívánság azt jelentette számunkra, hogy ne egyszerűen lexi-kát és nyelvtani szabályokat, illetve azok használatát tanítsuk, hanem egy dinamikus rendszert, vagyis a nyelvet, nyelvtant funkciójában, a kommunikáció eszközeként vizsgáljuk. Ezért az alsó tagozat számára készült tankönyveinkben nincsenek nyelvtani szabályok, definíciók, hanem csupán bizonyos nyelvtani szabályokat feldolgozó, igen célzatosan összeállított nyelvtani gyakorlatok. Ezek a gyakorlatok végül is beidegzik a szükséges nyelvtani szabályszerűségeket anélkül, hogy bénítólag hatnának a kommunikációra, mint ahogy az igen gyakran megtörténik, ha nyelvtani definíciókkal találkozunk.

Tudjuk, hogy a kisgyermek sokszor sajátos, de rendkívül éles logikával, rendszerteremtő igénnyel és képességgel is rendelkezik. Az óvodás korú gyermek meglepő logikával, gazdag nyelvi eszközrendszerrel, gátlátalan nyelvteremtő készséggel beszél. Ennek a készségnek a megmaradt morzsáit felhasználva akartuk a 3. és 4. osztályos gyerekeket rávezetni nyelvtani szabályszerűségek felismerésére, sőt inkább öntudatlan megalakítására. Szerettük volna azt elérni, hogy amikor később egyszerűbb nyelvtani szabályokat is eléjük adunk, ezeket már ismerősnek érezzék, s inkább felfedezésként éljék meg a velük való találkozást, mint bénító szükséges rosszként.

A túlgrammatizálást elkerülve újabb megoldandó nehézség elé kerül a tankönyvíró. Hogyan tanítsuk meg a gyerekeket beszélni írásban? A leírt párbeszédben nem jeleníthetők meg a gesztusok, a mimika a beszélő ré-

széről, s visszajelzésként a tekintet, a testtartás a hallgató részéről. A hangsúly, a hanglejtés, a beszédszünetek bemutatathatók magnókazetta segítségével, de a többit valamilyen módon pótolni kell. Ettől szükségszerűen hosszabbak lettek a dialógusok, hiszen az egy-egy gesztussal egyértelművé tehető részeket verbálisan is ki kellett egészíteni. Egyrészt narratív részek beiktatásával, amelyek a szükséges háttérinformációkat megadják, másrészt azzal, hogy írott szövegeinkben jóval kevesebb hiányos mondat található, mint az élő beszédben. A gesztusok, a mimika, az arckifejezés visszaadásának, pótlásának az igénye miatt pedig nagyon sok az ezekre utaló indulatszó (hű, nahát, jaj, hát, jé stb.). A beszélgetőpartnerek előbb kapcsolatát ilyesfajta megszólítást, visszakérdezést célzó szavak illusztrálták, mint „Nézd!”, „Jó?”, „Látod?”, „Na jó!”, „Tényleg?” stb.

A témaválasztásban meghatározó volt az életszerűség. Mi más is lehetett volna témánk, mint az iskola, a család, az ünnepek, a gyerekek mindennapi élete. S itt igyekeztünk alkalmazkodni a lendvai körülményekhez. Ettől lettek igazán Szlovéniához kötődőek nyelvkönyveink. De ezzel értük el azt az eredményt, hogy a gyerekek 4. osztály végére tényleg szabadon, s jó szinten megtanultak beszélni. Hiszen olyan anyagot bocsátottunk eléjük, ami alapot nyújtott a variáláshoz, a személyes tapasztalatok előadásához.

A beszédet alátámasztandó beiktattunk leckéinkbe kiejtésitanító (-javító) feladatokat is. Mindannyiunk számára ismert az a tény, hogy milyen mértékben gátolhatják a szabad beszédet a kiejtési nehézségek. Ha a gyermeknek azzal kell küszködnie, hogy hogyan is ejtse ki például az ő hangot, vagy az adott szóban vajon rövid vagy hosszú ű-t kell-e mondani, akkor az már a lényegi mondanivalótól vonja el a figyelmét. Ezért játékos gyakorlatokkal végigvettük azokat a hangokat, amelyek a szlovén anyanyelvűek számára nehézséget okoztak (1. sz. melléklet). Elsősorban ismeretlen számukra a hangok rövid-hosszú megkülönböztetése, a harmadik osztályban főleg erre fordítottunk több figyelmet, tudatosítva azt, hogy a hang hosszúságának bizony jelentésmegkülönböztető szerepe van. Negyedikben a ty és a cs hangot tanítottuk, illetve a hozzájuk kapcsolódó hangdifferenciálási gyakorlatokat is (pl. gy - ty, t - ty). (2. sz. melléklet) A kiejtési gyakorlatokat vagy rövid vers, vagy éppen dal színesítette, a dalok kiejtést javító szerepéről sokat hallhattunk már. Melléktermékként (vagy éppen elsődleges célként) nagyon sok lehetőség nyílt ezeken keresztül a magyar kultúra kincseinek közlésére, ezzel is sikerült talán közelebb hozni a nyelvet a tanulókhoz. Mert az iskola nemcsak ismereteket közöl a diákok számára, hanem személyiséget is formál, s ehhez minden eszközt érdemes felhasználni.

De nem szakadtunk el az írásbeliségtől sem, már az elején adtunk írásos feladatokat, olyanokat, amelyek a 8-10 éves gyerekeknek megfeleltek. A nyelvtani gyakorlatok között számtalan kiegészítendő feladatot találhatunk, mondatokat is kell alkotniuk, s azokat leírniuk. A kiejtési gyakorlatokat a negyedik osztályban körülbelül a könyv felénél felváltották a helyesírási ismeretek, s minden leckében tollbamondási szöveget is elhelyeztünk, amely egyrészt az olvasmány témájához, másrészt az adott helyesírási problémához kapcsolódott.

Minden leckénk tartalmaz feldolgozandó szöveget is, amely a párbeszéd és a hozzájuk tartozó gyakorlatok után helyezkedik el. Ezeket a rövid szövegeket, legtöbbször meséket követik a szöveget feldolgozó kérdések, szótanító, szógyűjtő és gyakoroltató feladatok, szavak csoportosítása, hiányos mondatok kiegészítése, rövidebb mondatok önálló megalkotása. Nagyon sok hasznos feladattípust találtunk a magyar iskolákban használatos tankönyvekben, feladatlapokban. Ily módon már az elején hozzáfogtunk olyan készségek kialakításához, melyek a későbbiekben egy fogalmazástanítási programban jól kamatoztathatók voltak. A gyerekek megtanulták, hogyan kell egy szöveg lényegét összefoglalni, hogyan lehet mondanivalónkat változatos szókinccs alkalmazásával színesebbé tenni stb.

Tudjuk, hogy a fogalmazás szóbeli előkészítése anyanyelven már a harmadik osztályra lezárul, idegen vagy félig-meddig környezeti nyelven ez szükségszerűen később kell, hogy megtörténjen. Ugyanakkor nem kelleltethető az írásnak a tanítása, az írásbeliség kialakítása túl sokáig. Ennek több oka is van, ha idegen nyelvet tanítunk. Az egyik legfontosabb oka, ha a nyelvtanítást tekintjük, hogy az új szót írásképpel együtt tanítsuk, mert ezzel elkerülhetjük a későbbi íráshibákat. Másik oka a gyermekek fejlettségi szintje, az anyanyelvű oktatásban elért ismeretszint. Nyilvánvaló, ha a gyermek már biztosan ír anyanyelvén, az írás igénye az idegen nyelvben is jelentkezik. Ezt az igényt fel kell használni arra, hogy az új ismereteket ebből az irányból is megerősítsük. De ez nem jelenti azt, hogy egész beszédműveket kelljen a gyermeknek írásban megalkotnia, hiszen az írott beszéd magas fokú absztrakciót kíván, amire idegen nyelven csak késleltetve kerülhet sor.

Az ötödik osztályban részben folytatjuk a fogalmazástanítás szóbeli előkészítését, részben megkezdjük a rendszeresebb nyelvtani előkészítést. Szövegeink megváltoztak, dialógusaink rövidebbek, olvasmányaink valamivel súlyosabbak lettek. A témák kiválasztásánál szerepet játszott az az igény, hogy a gyerekek egy részének szüksége van az egyéb tantárgyak magyar nyelvi előkészítésére. Jóllehet az összes tantárgyat tulajdonképpen két nyelven tanulják az órákon, a magyarul gyengébben tudóknak szükségük van némi segítségre ahhoz, hogy az órák magyar részében is haszno-

san tudjanak részt venni. A témák elsősorban a földrajz és az országismeret, az irodalom, a történelem, a biológia, a mechanika, a néprajz köré csoportosulnak. (Képeslapok üzenete; A térkép előtt; Várak, királyok; Levél Budapestről; Sítúra; Barlangok; A kerékpár, kerékpározás; Karácsony; Májusfa; Szüreti multság) Jól tudjuk, hogy a magyarul tanuló gyerekek egyelőre nem képesek ilyen szintű szövegeket előállítani, a célunk ezzel az volt, hogy jó színvonalú, de nem feldolgozhatatlan, követhető mintát adjunk eléjük. Mindezeket a témákat – ahol erre lehetőség adódott – Magyarország és Szlovénia összehasonlításán keresztül tárgyaltuk (3. sz. *melléklet*). Az a véleményünk ugyanis, hogy ezen keresztül nagyobb érdeklődést tudunk kelteni a témák és ezzel együtt a magyar nyelv iránt. A korábbi két könyvvel szemben itt a motivációnak a magyar nyelv használatára már egy magasabb szinten kell jelentkeznie. A témákat ugyanakkor megközelítettük más irányból, a zene, a költészet és az illusztrációk oldaláról is.

A lexikai gyakorlatok között számtalan olyan szerepel, amelyek előkészítik a teljesen önálló fogalmazás megalkotását (4. és 5. sz. *melléklet*). Ezek közül néhány: mondatok vagy párbeszédrészek helyes sorrendbe állítása, hiányos szöveg kiegészítése megadott szavakkal több variációban (tehát az összeillő szavakat kell kiválasztani), szógyűjtés (természetesen egy idegen nyelvet tanuló szintjén), szavak mondatokba foglalása, szavak és magyarázatuk összepárosítása, képről mesélés stb.

Az 5. osztályos könyv elején röviden összefoglaltuk a 3. és a 4. osztályban bűjtatottan közölt nyelvtani anyagot, ezzel is jelezve, hogy egy idegen nyelv tanulása során a szóbeli és írásbeli megnyilatkozás igen fontos feltétele a nyelvtan jó ismerete. Ettől kezdve minden leckénk tartalmazza annak a nyelvtannak a rövid áttekintését, amelyet az adott leckében feldolgozunk (6. sz. *melléklet*). Ennek kettős célja van: egyrészt azt szeretnénk volna, hogy a gyerekek tudatosabban nyúljanak a nyelvtan témájához, ezzel általánosabb használatot téve lehetővé, másrészt a grammatika szakszókincsének alapjaival is meg akartuk ismertetni őket, ezzel alkalmat adni arra, hogy a legjobban haladók átkerülhessenek abba a csoportba, amelyben a magyar anyanyelvűek magyarországi könyvekből tanulnak. Az ötödik osztályban még mindig a szövegekből adódó nyelvtani problémák adják a nyelvtan témáit. Mivel a magyarban az alanyi és tárgyas ragozás az egyik legnehezebben elsajátítható rész, ennek tárgyalására több leckében is visszatérünk, ezen kívül foglalkozunk a tárggyal, mint az igeragozást meghatározó tényezővel, szóképzéssel, a melléknevekkel és a melléknévi igenevekkel, az igék múlt idejével és felszólító módjával, valamint rendszeresen gyakoroltatunk vonzatos kifejezéseket is. A nyelvtanhoz kap-

csolódóan folytatjuk a helyesírás tanítását, valamint a kiejtés tanítása után rátérünk a helyes hanglejtés gyakoroltatására (7. sz. melléklet).

A hatodik osztályban áttértünk egy új feldolgozási módra, a nyelvtant tartottuk rendező elvnek, ami köré csoportosítottuk a feldolgozandó témákat. A nyelvtan elvezeti a gyerekeket a szótól egészen a beszédműig, ezzel összefoglalva az eddig tanultakat, ugyanakkor most már megszerezve is őket. A célunk az volt, hogy a gyerekeket beavassuk a szövegalkotás folyamatába, más szóval eljuttassuk őket az önálló írásbeli fogalmazásig.

Megváltozott a leckék felépítése is. A szövegre koncentrálni első helyre kerültek a feldolgozandó olvasmányok, melyeknek témája változatos, a házi olvasmánytól – s itt valóban színvonalas, példaértékű szövegekről van szó – történelmi, földrajzi (várostörténeti), sporttal kapcsolatos témákon át egészen a népmeséig és műszaki történeti témákig: Tüskevár; Ludas Matyi; A két Lotti (a megrendelők kérésére); Március 15.; Budapest és Ljubljana; A sárkunyhótól a felhőkarcolóig; Olimpiák, egy szlovén olimpián; Híres hagyma, híres barack; Az autó története. Nem titkolt szándékunk volt, hogy ezekkel a témákkal támogassuk a szakórák magyar részét is. A színvonalas szövegek egyrészt a feldolgozásuk során, másrészt a mintájukra elkészítendő rövidebb-hosszabb fogalmazásrészletek megalkotásakor jelentősen fejlesztik a gyerekek fogalmazáskészségét. Ezzel tehát a motivációt akartuk erősíteni, ugyanis a tanulás csak akkor indul meg, ha a tanulóban kialakulnak bizonyos belső szükségletek, s megvannak a szükségletek kielégítésére alkalmas tárgyak.

Az olvasmányok után következő gyakorlatok is ennek az igénynek felelnek meg. Először gyakoroltatjuk a szükséges szókinccset, dolgozunk a szöveggel a szokványos módszerekkel: kérdésekre felelés, igaz-hamis feladat, szöveg tömörítése, lényegkiemelés, vázlatkészítés stb. Majd a tárggyal kapcsolatos, a tanulók érdeklődési körébe tartozó, életkori sajátosságainak megfelelő, őket esetleg érzelmileg is érintő témák felvetésével megkísérlünk beszélgetést, véleménynyilvánítást (ami tulajdonképpen már egy kis beszédmű) provokálni. A tanár szerepe a témáknak a diákok elé adásában, kívánatos tételeiben rendkívül nagy. Éppen ezért különös gondot fordítottunk arra, hogy e könyvhöz készült útmutatóban részletes tanácsokkal lássuk el őket, és többféle megoldási lehetőséget is adjunk. Természetesen élünk a képek, képsorok, rajzok adta lehetőségekkel, sőt nem egyszer ajánlunk videofilmeket. Még ebben a könyvben sem feledkeztünk meg a dalok és versek hangulaterősítő szerepéről, ezzel sokszor érzelmileg is megalapozva az adott témát. Sőt itt már rövid fogalmazás készítéséhez is megadtuk a témát Petőfi Sándor: A Tisza című versével.

Leckéinkben a következő nyelvtani anyagok szerepelnek:

1. lecke: a szó alkotóelemei: hangok (betűk), szótagok, szavak
2. lecke: a szó alakja és jelentése, toldalékolása
3. lecke: a szófajok rendszerező összefoglalása elsősorban kérdéseik segítségével, de megadva elnevezésüket is. A folyamatos és befejezett melléknévi igenév (részben ismétlés) mint az egyszerű mondat alkotásában lényeges tényező
4. lecke: a szószerkezetek, az egyszerű mondat
5. lecke: a szórend, az igekötő helye (8. sz. *melléklet*)
6. lecke: a mellérendelt összetett mondatok
7. lecke: az alárendelt összetett mondatok
8. lecke: a bekezdés, a jellemzés
9. lecke: a leírás, irányított fogalmazás
10. lecke: a fogalmazás részei, önálló fogalmazás

Minden nyelvtani anyagot egyszerűsített magyarázat, bevezetés kísérel, melyeket kis egységekre tagolunk, és utána azonnal elhelyezzük a hozzá tartozó néhány gyakorlatot (9. sz. *melléklet*). Felmerülhet a hallgatóságban az a kérdés, hogy miért terheljük idegen nyelven a gyerekeket nyelvtani leírásokkal. Ez kimondottan a megrendelő kérésére történik így, nyilván ez a módszer hozzásegíti a jobban tudókat ahhoz, hogy átkerüljenek a már említett magyar iskolai könyvekből tanuló csoportba. Valószínű, hogy a magyarázatok a tanár munkáját is segítik. Ezeket próbáltuk – ahol lehetett – a gyerekek nyelvére lefordítani, még szemléltető rajzokkal is megjeleníteni. Ugyanakkor ne felejtjük el, hogy a tanárok egyformán jól tudnak magyarul és szlovénül, azaz segítséget tudnak adni a megértéshez anyanyelven is.

Leckéinket párbeszéddek zárják a hozzájuk tartozó beszédgyakorlatokkal együtt, mert a kialakított jó beszédkészséget szinten kell tartani. Végül egy leckét emelnék ki annak példaként, hogy egy anyanyelven már jól ismert házi olvasmány (A két Lotti) hogyan használható fel az írásbeli fogalmazás tanításában. Mi magunk nem nagyon értettünk egyet a szlovén kollégák kívánságával, mert nem szívesen használunk fordítást a tanítás során. Kénytelenek voltunk néhány kisebb változtatást végezni, mert a szöveg néhol nem felelt meg a magyar nyelvhasználati szokásoknak, azaz erős német hatást mutatott. A történet maga alkalmas volt azonban arra, hogy megfelelő válogatással, rövid részleteken keresztül meg lehessen adni a regény vázát, s azután a hiányzó részekkel ki lehessen egészíteni, kinek-kinek saját ízlése szerint. Így alkalom adódik teljesen egyéni megoldásokra, de egyszerűen reprodukálható az eredeti is. Mindkét megoldás nagyon sok haszonnal járhat.

Gyakorlataink részben ezt a célt szolgálták. De nagyon jó alkalom adódott – a két kislány azonos külső, de nagyon különböző belső tulaj-

donságai alapján – annak bemutatására, hogyan lehet a személyeket cselekedeteiken keresztül jellemezni. Erre használtuk fel azt a jelenetet, amikor a két kislány – miután elhatározták, hogy szülőt cserélnek – teljesen egyforma hajviselettel jelenik meg az ebédlőben, ahol a többi gyerek nem tudja őket megkülönböztetni. Végül az egyik osztálytárs oldja meg a rejtélyt, meghúzza az egyik kislány haját, s amikor kap egy pofont, megmondja, hogy az illető Luise. Ebben a gyakorlatban először képeket kell sorba rendezni, majd a képekről egy-két mondatot mondani, utána az egészet egybefoglalni. A következő gyakorlatban pedig el kell mondani, hogy honnan tudta az osztálytárs, hogy az a kislány Luise. Természetesen ezen keresztül Luise korábbi viselkedését, cselekedeteit is el kell mondani. Ugyanitt a két kislány rövid mondatokból álló jellemzését összekevertük, s a mondatokat szét kellett válogatni, s a kislányok képe alá rendezni (10. sz. *melléklet*). Az időrend fontosságára is felhívtuk a figyelmet, s ahhoz az egyik részlet (a fényképezkedés története) mondatait kevertük össze, s ezeket kell sorrendbe állítani (11. sz. *melléklet*). Végül a Lotte álma részletet használtuk fel arra, hogy hiányos szöveget kiegészítsenek képek segítségével vagy a nélkül, hogy minél több egyéni megoldásra kerülhessen sor.

Ez a rövid összefoglalás is mutatja, hogy a két tannyelvű iskolákban – némiképp leszűkítve és az adott feltételekhez igazítva – jól alkalmazható a magyar iskolákra kidolgozott módszertanok.

9

1. Ismételd!

ö - ü - ő - ü - ő - ü - ő - ü
 ö - ü - ő - ü - ő - ü - ő - ü

2. Mondd utánam!

öt - üt, ol - ul, őlt - űlt, föl - föl
 óz - úz, tő - tú, tőr - tūr, hős - hūs

könnyű, fürdő, tükör, függöny, tácsók
 süvölt, szülő, üdülő, üvölt, sűrög

3. Ki tudja gyorsan mondani?

Körbe
 pörg e
 görbe
 körte
 hat gödörbe,
 vak tükörbe.

Csön, csön, gyű - rű a - rany - gyű - rű,
 Ná - lad ná - lad e - züst - gyű - rű,
 Itt cső - rög, itt pő - rög, itt add ki!

2

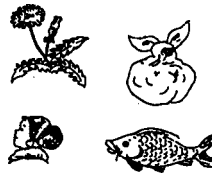
1. El tudsz-e fújni egy kis papírdarabot? Próbáld meg!

Suttogva mondj egy hosszú *i*-t! Most zárd el a levegő útját a nyelveddel, majd hirtelen nyisd ki úgy, hogy a papír elmozduljon!
Milyen hangot hallottál? Benne van nagy királyunk nevében is!

2. Mondogasd!

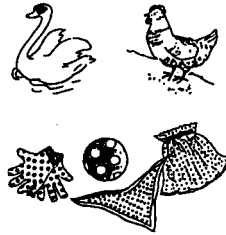
tyi, tyé, tye, tyő, tyü, tyá, tya, tyo, tyu
ity, éty, ety, öty, üty, áty, aty, oty, uty
ityi, étyé, etye, ötyő, ütyü, átyá, atya, otyo, utyu

3. Ismételd a szavakat!

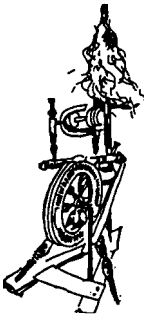
tyúk, ponty, konty, Mátyás, batyu, kutya, pityang,
hattyú, latyak, rotyog, pottyán, pöttyös

pöttyös kesztyű pöttyös kendő
pöttyös labda pöttyös szoknya

4. Tollbamonadás

Mátyás király nagyon szerette a szegény embereket. Amikor bort ivott, gondolt a szőlőmunkásokra is. Mi is tudjuk, hogy sokat kell dolgozni a szőlőben. Segítünk is, mert szeretjük az édes mustot.

Pletykázó asszonyok

Juli néni, Kati néni
-letye-petye-lepetye!-
üldögélnék a sarokba,
jár a nyelvük, mint a rokka
-letye-petye-lepetye!-

Bárki inge, rokolyája
-letye-petye-lepetye!-
lyukat vágnak középebe,
kitűzik a ház elébe
-letye-petye-lepetye!-

(Weöres Sándor)

A CSEPPKŐBARLANG CSODÁI

A POSTOJNAI CSEPPKŐBARLANG

Szlovénia dél-nyugati részén, a szlovén karsztvidék közepén található az ország leghíresebb barlangja, a Postojnai cseppkőbarlang. A legközelebbi város, Postojna innen 3 kilométerre fekszik. A látogatók először egy 3 km hosszú utat tesznek meg barlangvasúton, majd egy félórás gyalogséta után ismét vasúton jutnak ki a napvilágra.

TÖLTSETEK KI AZ ALÁBBI SZÖVEGET A LEGHÍRESEBB MAGYARORSZÁGI BARLANG ADATAIVAL!

Miskolc, kilométerre, 4,5 - 5 óráig, Magyarország, észak-keleti, Aggteleki, 7

..... részén található az ország
(melyik ország?) (melyik?)

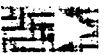
leghíresebb cseppkőbarlangja, az cseppkőbarlang.
(melyik?)

A legközelebbi nagyváros, innen
(melyik város?)

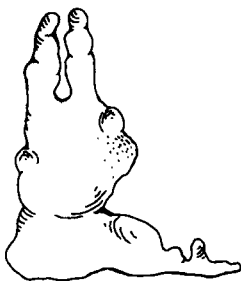
50 fekszik. A leghosszabb barlangszénya, amelyet

a látogatók megtehetnek, kilométer,
(hány?)

és tart.
(mennyi ideig?)

A CSEPPKŐBARLANG MESÉS VILÁG. A LÁTOGATÓK A KÜLÖNÖS CSEPPKŐFORMÁKNAK NEVEKET SZOKTAK ADNI. TE MILYEN NEVEZ ADNÁL A KÖVETKEZŐ CSEPPKŐVEKNEK?

.....
név

.....
név

**RAJZOLJ LE NÉHÁNYAT A POSTOJNAI VAGY AZ
AGGTELEKI BARLANG CSODÁI KÖZÜL! VÁLOGATHATSZ A
NEVEK KÖZÜL!**

Tigris, Télapó, Elefántláb (Aggtelek)
Banán, Anya és gyermeke, Briliánsok (Postojna)

TÖLTSÉTEK KI AZ ALÁBBI SZÖVEGET!

**Mikor fedezték fel a postojnai cseppkőbarlangot? (1818)
1818-ban.**

**Hány méter magas a „koncert-terem”? (50 m)
50 méter magas.**

Mikor fedezték az aggteleki ? (1801)

.....

Hány méter mélyek a tavak az aggteleki barlangban? (8 - 10 m)

.....

NYELVTAN

I. MELYIK? AZ, EZ

	Egyes szám	Többes szám
az, ez + -t = pl.:	azt, ezt ezt a tollat azt a képet	azokat, ezeket ezeket a tollakat azokat a képeket
az, ez + -ba, -be = pl.:	abba, ebbe ebbe a szobába	azokba, ezekbe ezekbe a szobákba
az, ez + -ból, -ből = pl.:	abból, ebből abból a süteményből	azokból, ezekből azokból a süteményekből
az, ez + -ról, -ről = pl.:	arról, erről erről a polcról	azokról, ezekről ezekről a polcokról
az, ez + -ra, -re = pl.:	arra, erre arra a székre	azokra, ezekre azokra a székekre
az, ez + -nak, -nek = pl.:	annak, ennek ennek a lánynak	azoknak, ezeknek ezeknek a lányoknak

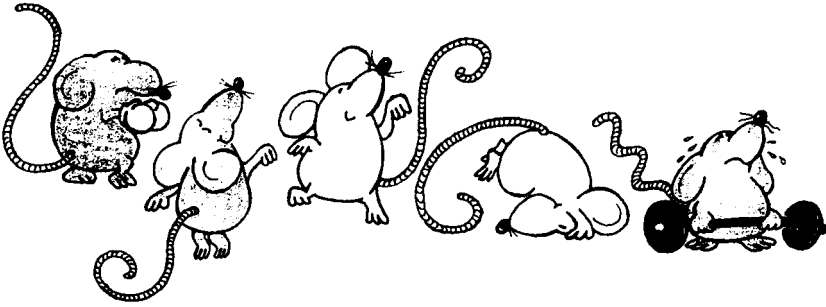
Összetett mondatok

Az(a könyv)....., amelyik.....
 Abból.....(a süteményből)....., amelyik.....
 Arról.....(a versről)....., amelyik.....
 Arra.....(az ágyra)....., amelyik.....
 Annak.....(a gyerekek)....., amelyik.....

II. VONZATOS KIFEJEZÉSEK

vki megköszön vmit vkinek
vki felköszönt vkit

TORNÁZTASD A HANGOD!

Melyik virág tetszik neked?

Melyik dalt énekelitek?

Melyik üzletbe mész?

Melyik ágat választod?

Melyik virágból kérsz?

Melyik süteményből esztek?

Az a fehér tetszik nekem.

Ezt a szépet énekeljük.

Abba a nagyba megyek.

Ezt a hosszú, sárgát választom.

Abból a pirosból kérek.

Ebből a finomból eszünk.

Melyik virágot választod? Azt a virágot választom, amelyik az ablakban van.

Melyik süteményt szereted? Azt a süteményt szeretem, amelyik édes.

Melyik virág tetszik Lacinak? Az a virág tetszik Lacinak, amelyik nekem.

Melyik könyvet olvasod? Azt a könyvet olvasom, amelyik a polcon van.

Melyik üzletben vásárolsz? Abban az üzletben, amelyikben virágok vannak.

Melyik kirándulásról mesélsz? Arról a kirándulásról, amelyik ősszel volt.

Nyelvtan: Szórend

A tőmondatban csak alanyt és állítmányt találunk. Általában az alany van elől.
Pl.: Urska táncol. Ha az állítmány nagyon fontos, akkor az lesz az első helyen a mondatban: *Táncol Urska! Jár a baba! Eltörött a kezem!*

Ha több alany vagy több állítmány van a mondatban, de más mondatrész nincs, akkor is tőmondatról beszélünk:

Urska táncol, mulat.

Urska és az ifjú táncol.

Ezekből a tőmondatokból, csak azt tudhatjuk, hogy ki(k) mit csinál(nak).

A bővített mondatból megtudhatjuk azt is, hogy pl.: hol, hogyan, mikor csinál valaki vagy valami valamit, s azt is, hogy milyen valaki vagy valami stb.

Figyeljétek meg a kérdésekben és a válaszokban az állítmányt!

Mi áll a mondatokban az állítmány előtt?

Kivel táncol Urska?

Urska egy daliával táncol.

Milyen Urska táncol egy daliával?

Szép Urska táncol egy daliával.

Milyen daliával táncol szép Urska?

Egy titokzatos daliával táncol szép Urska.

Hol táncol szép Urska a titokzatos daliával?

Ljubljánában táncol szép Urska a titokzatos daliával.

Melyik téren táncol szép Urska a titokzatos daliával Ljubljánában?

Az Ó téren táncol szép Urska a titokzatos daliával Ljubljánában.

Hogyan táncol szép Urska a titokzatos daliával az Ó téren, Ljubljánában?

Szép Urska gyönyörűen táncol a titokzatos daliával az Ó téren, Ljubljánában.

Láthatjátok, hogy a magyar bővített mondatban az állítmány olyan, mint egy erős fényű zseblámpa, amely megvilágítja az **előtte levő szót**, így az a "legfényesebb", **legfontosabb része a mondatnak**.

Urska egy daliával **táncol**.

Szép Urska az Ó téren **táncol** egy daliával.

Szép Urska gyönyörűen **táncol** egy daliával.

Nyelvtan

I. Szavak, szó szerkezetek, mondat

1. Bontsátok szavakra a mondatot és írd le!

Kicsikorombannagyonféltemakutyáktól.

A mondat szavakból áll. A szavakat a mondatban külön kell írni.

2. Írjátok a megfelelő helyre a "szótó" és "toldalék" szavakat!

kor

-om -ban

nagy

-on

fél

-tem

kutya

-k -tól

Mint már tudjátok, a szavak a beszédben és az írásban gyakran kapnak toldalékot.

3. Hasonlítsátok össze a két mondatot!

Kicsi kor nagy fél a kutya. Kicsi koromban nagyon féltem a kutyáktól.

A toldalékok segítenek a szavakat egymáshoz kapcsolni. Olyan ez, mint a házban a téglá között a malter, ami összetartja a téglákat

Rajz: téglák, toldalékok

4. Próbáljatok a szavakból különböző szerkezeteket összerakni!

eladott, vásárban, hintót, francia, reggel, majdnem, piros, gazda, tetszik, embernek, a, az, egy, én, rózsza, három, nem

Pl. francia hintót, az én rózsám, piros rózsza,

A szavak tehát egymáshoz kapcsolódnak, de nem minden szót lehet minden szóhoz kapcsolni.

5. Nézzétek meg a képet!

1. rajz: Kis parasztház, Matyi hever a fa alatt, a felhőket nézi.

Lúdas Matyi fekszik a fa alatt. Ez a mondat csak egy tagmondatból áll. Ez egyszerű mondat.

Lúdas Matyi fekszik a fa alatt, és a felhőket nézi. Ez a mondat pedig két tagmondatból áll, ezért összetett mondatnak hívjuk.

3. Gyűjtsetek együtt szavakat a képekhez! Írjátok le őket!

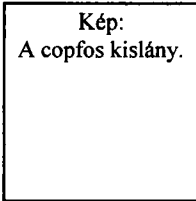
Pl.: hiányzik, egyik, másik, leül

Folytassátok!

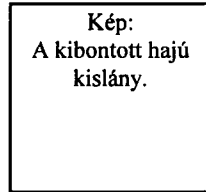
4. Mindegyik képről mondjatok 2-3 mondatot! Két képről írjatok is!

5. Összekeveredett a két kislány jellemzése. Válaszd szét a mondatokat, s írd le, milyen Lotte, és milyen Luise!

Hosszú szőke haját kibontva hordja. Vidám kislány, szeret mozogni. Szőke copfjai vannak. Komoly a nézése, csendes kislány. Mindig van valami új ötlete. Néha szomorú. Szeret rosszkodni. Határozott és nyugodt a mozgása. Néha dühös. Szereti rendben tartani a holmiját. Nagyon jószívű.

LOTTE

LUISE

6. Mondjátok meg, honnan tudta Trude, hogy az a kislány, akinek a haját meghúzta, Luise!

Írjátok le a legjobb megoldást!

1. Mi a hiba ebben a rövid fogalmazásban?

- Lesz majd csodálkozás! Tíz nap múlva elkészülnek a képek.
 A fényképész tökéletes munkát végzett. A "kétszeres Lottét" meg kell örökíteni! Luise és Lotte engedélyt kaptak, hogy bemenjenek a faluba.
 Fényképet szeretnének hazaküldeni magukról. A két lány visszament az üdülőbe. Hat különböző felvételt készített.

Állapítsd meg, milyen sorrendben következnek egymás után a mondatok! Írd a mondat elé a sorszámot! Adj címet a szövegnek!

2. Állítsd sorrendbe a következő képeket!